

ANNOTATIUNI despre tiera Hatiegului.

(Urmare.)

IV. In Specie.

De la Sarmizegetusa drumulu lui Traianu trage dreptu spre resaritulu de vara catra satulu Ostrovu, si dupa 17 sute de ani, pe aceasta distantia e anca intregu in forma covaieta inaltiatu; acesta pana la apa Clopotivei se pogora cam pedisiu, ce au maritu multu vadia cetatii, eara de la apa Clopotivei se intinde pe siesu pana la numitululu satu, si aici anca se taie de ap'a, numita „Ap'a mare“ — care amendoue din susu de Clopotiva se despartiescu totu dintru aceeaasi apa, si dupa ce primescu in sine celea l'alte ape ce pogora in siesulu „Vallei Hatiegului“, apoi din diosu de satulu „Orlea Santa-Maria eara se impreuna la olalta si intra in Streiu; de aci siesulu Ostrovului se vede de catra cetate ca o insula.

Cumu tréce drumulu preste apa Clopotivei spre Ostrovu privitoriulu daca isi va forma intre drumu si apa de a dreapta drumului pe siesu unu cuadratu ca de 500 pasi in lungu si de atatia in latu, in cornulu aceluiu de catra ost-sud, fačia cu Ostrovulu micu, si cu Clopotiva afla derimaturile unei cetatiue de 90 pasi in lungime, si de 65 pasi in latime; in aria acesteia pelunga murulu intaritoriu de catra apusu se vedu fundamentele unei cladiri mari si tari.

De la aceasta venindu earasi in drumu, si pasindu inainte spre Ostrovu, ca 200 pasi, aici de la drumu de a stenga in departare ca de 100 pasi este alta cetatiue earasi de 90 pasi in lungu si de 65 pasi in latu. — In ari'a acesteia derimaturile caseloru suntu in paretile de catra drumu, si pe

mai multe locuri murii prin industria economiloru sau acoperitu cu brasde de aratura.

Eara in satulu Ostrovu se afla o beserica vechia, cladita cu turnu cu totu mai cu sama totu din petri cioplite aduse de la cetate, eara acoperementulu turnului e claditura de piétra si de caramidi romane adunatu in patru cornuri cu ascutitiune proportionata.

Aceasta beserica este una din celea mai vechi a patriei cladita sub timpurile resuflarei mai libere a romaniloru de pe aici intre suta a 8. pana la a 13; iea é mica, ea are in lungime numai $5\frac{1}{2}^{\circ}$ cu turnu cu totu, si in latime 3° si e provediuta numai cu 2 gauri de feresci in parétele de catra sóre, si cu una' la altariu, carele in sus, si asia de anguste facute, in catu nu e lipsa a se aplica astupatura de glasia.

Impregiurulu besericeii acesteia este cintirimulu incungiuratu cu 208 petri, unele forte mari, parte de marmore alba, parte de piétra de munte, earasi aduse de la cetate si de prin pregiuru, intre acéstea 1. e unu parcauu de marmore cu o vitia de struguri sierpuitóre, carea intr'o sucitura are frundia in ceal'alta strugure, preste totu asia regulatu schimbatóre; alt'a piétra adumbreadia unu calariu Romanu; a 3. icona peptuala a unui patriciu cu ramu rotundu eara afara de ramu in unghiuri ornata cu genii; a 4. o frantura de piétra de marmóre ca de 1° in lungu si de $\frac{1}{2}^{\circ}$ in latu, aceasta are in midilocu protuberanta o urna cu doue tórte din carea pedisiu se intinde intr'o lature si in alta pana la cornuri cate una vitia de vie cu frundie si cu carlige, eara de pe lunga budia urnei pétra e frenta in lungu! — Taietura adumbrata pe acésta e forte limpede si vie; eara din pétrile monumentale cadre, a carora icone prin iniuria tempului au perdutu setiele intipuitóre, au mai remasu un a mai

limpede, carea pe fatia de a drépta are o matrona, in midilocu, o femeie nuda cu corfa pe capu plina cu pome, pe carea o tine cu ambe manile, eara de a stenga e unu militariu cu coifu radimatu pe arcu standu intr'unu picioru, — mai suntu 5 petrii monumentale de pétra cadre — inse nici o litera nu se cunoșce pre ele, eara pe una de marmóre scrișorea asia sau frecatu in catu limpede numai aceștea trei litere AVG. in capetulu rendului din taie, se pótu in umbra cunóșce. —

Eara celea ce se potu ceti suntu acéștea:

- 1) D. M.
C. VENETIVS
PRIVATVS
AVG. COLL.
SARMIZ
METROPO
LIS VIXIT A
NNIS LVL PIA
PATRICIA
CONIVX
- 2) D. M.
Q MANLIO
PAP. VERO
VE. LEG XVII
SIC. DEC. COL
VIX. AN. LXXV
C. IVLIVS MAGI
STER FECIT
- 3) D. M.
M. VERPIDIO
SILVANO EQ. M.
II PANNONIO
VALERIVS. PROCV.
IC. II. I. C.

Eara celea lalte ce se pomenescu la Seivert anca 8 inscrise la beserica Ostrovului, aici, si de suntu din parte petriile — ele anse nu se potu ceti.

Fara se afla la curia fostului vice-ispanu D. Csulai Lajos totu in Ostrovu muruite in parétele trépteloru.

- 1) De pietra cuadra
MERC. AVG
SACR
C. SEX. ATTA
PRO SALVTE
FILIORVM

Este aici si 1. tiegla romana intreaga cu literele . . FAB.

2) De marmore din 4 fruste in lungu crepate impreunata; — la cornu din susu franta.

VLPI C . . . . .
PROC. AVG . . . . .
DAC. APVL. AVR. HER . . . . .
PROC. PROV POROL SVI
PRAEF. ANNON. SACRAE
VRBIS. PRAEP. LEG. VII. GEM
. . . . . ITEM. PROC. STAT.
PRIVAT. PER. TVSCIAM. ET
PICENVM. ITEM. PROC. AD
BONA. PLAVTIANI. TRIB.
MIL. LEG II PARTH . . . . .
PRAEP. VEXILL. AVXILIAR.
PANN. INFEP. PRAEF. CON.
VII. BREVCOR.
SISCIVS VALERIVS. —
LEG XIII. GEN . . . . .
PATRONO OPTIMO

Cine e in fruntea Petrii? póte Ulpus Crinitus carele au fostu proconsulu cu Pontianus Proculu, sub Maximinu Tracu. la a U. C. 991 sau dupa Chr. 238. —

Totu in Ostrovu la curia D. Macrai se afla o pietra monumentala de marmore cu icóna peptuala (busta) a unui patriciu — inse frenta din susu — pe carea se potu ceti:

D. M.
C. AQVILIO
DOMITIAN.
VIX ANN . . . . .

eara celea lalte asia suntu luciite catu nu se póte nimica cunóșce.

Aici se afla si statua unei matróna fara capu, sculptura aleasa, ce o intipúșce redimata cu brețiuulu manei stange pe unu stelpu cuadru, pe carele se cetescu

CLA.
SATV
RNIN.
SCVLP
SIT

De la drumulu lui Traianu de a stenga langa „Apa mare“ este satulu Paelisia — aici la curia D. More Berczi se afla o petra monumentala de marmore cuadra, cu acestu inscrisu:

D. M.
 AVRELIAE.
 DONATAE.
 VIX ANN. LV.
 M. VI. PIVS.
 MARTIALIS.
 VETL. I. DEC. COL
 SARM. METR.
 CONIVGI
 RARISSIMAE

Lege? Veteranus, Leg. I. Decurio coloniae etc.
 Totu in Paclisia la curia D. Pogan Istvan se
 afla unu monumentu micu de piatra quadru cu ace-
 stu inscristu :

QVADR. FL
 CL. ANICAE
 IVS. AVG. C
 SARMIZ
 METROP
 EX VOTO

si unu fragmentu de marmore :

M. PA
 L. FABR
 L. IVLI
 QI. T

Totu la aceasta curia se afla statu'a unei ma-
 trone Romane cu capu cu totu, pentru care cauza
 nu jace lapadata afara ca cea din Ostrovu, ci se
 pastreadia in sala de ospeti, ca unu ornamentu pre-
 demnu; idealulu pe acestu marmore réce asia é
 insufletitu prin sculptura, ca cumu ar fi vie; asia
 pe capu perulu ilu are impartitu in doue laturi,
 ochii, nasulu, budiele, si obradiu rotundu, propor-
 tionate suntu netede, si injureile tempului leau pa-
 stratu nevatamate, capulu ilu are acoperitu numai
 din créscetu, in catu se véde perulu dinainte, cu o
 invalidóre ce decurge de doue laturi pe umeri la
 vale, inse asia de i se vedu urechile si gutulu golu
 pana la haina ceea din leuntru cu carea se incun-
 giura camu sloboditu de unu dégetu pe peptu; in
 urechi are cercei de corficie cu tórte înduplicate,
 si la grumadi unu siru de margéle; invalidorea de
 pe capu dupa ce decurge pe umeri se pogora preste
 mani la vale pana la genunchi, eara haina cea din
 leintru de la grumadi se pogora pana diosu, mana
 drépta pe sub invalidore o are scosa si cu ea strange
 o parte a invalidorei adunata catra peptu, eara mana
 cea stanga o are sub invalidóre inse asia intocmita
 ca cumu si cu aceea ar stringe ceea lalta parte a

invalidórei, si ar' redica cu ea hain'a cea lunga de
 'nainte ca se póta pasi mai cu indemana; picioarele
 isu incaltiate si cu celu dreptu se arata ca cumu ar
 pasi inainte, remaindu celalaltu putinu mai inde-
 reptu; pe destalulu e pavimentu cuadratu. —

Acésta statua are statura de midilocu, si puse-
 tura gratiósa si daca o privesci mai in departare,
 fatia ei céa rotundu in marmore albu incorporata
 o vadéscé ca cumu ar fi nimfa acumu scósa din
 spuma marii.

Si sub ruinarea curtii unde au fostu asediata
 in Sarmizegetu, sa sau ruptu in trii fruste pe la
 grumadi pe intre cercei si pe sub genunchi inse
 marginile rupturiloru nau suferitu multa stricatiune.

Acésta sau cuvenitu asia se o descriu, ca se
 avemu si noi o Romana inaintea ochiloru adum-
 brata dupre cumu au fostu, candu numele Romanu
 era de mare pretiu in lume si egale nobilitatei din
 dilele trecute.

De la Ostrovu de a drépta in susu este satulu
 Clopotiva — acesta si de e acumu cea mai mare
 comunitate pe valea Hatiegului carea numera 370
 familii cu 1330 anime, si e vecina cu cetatea, totusi
 in sinulu seu nu pastreadia nimicu memorabile din
 anticitati, fara parochulu de curendu acolo asediatu
 George Cassionu au adusu la sine de la Briazova
 unu fragmentu monumentale in a. tr. aflatu cu ur-
 matoriulu inscristu :

D. M.
 AELI MACRIN
 GETTI. DE COL.
 AEL. MACRINVS
 EPIDIANVS
 . . . TEPIDIVS

Eara de laturca de catra „Apa mare“ langa
 Clopotiva este unu siesu redicatu numitu Selisce,
 de la carele si apa mare „apa Seliscei“ de catra
 satele vecine, se numesce; — aici se arata ca in ve-
 chime ar' fi fostu satu candu n'au essistatu Clopotiva.

Pe la gura apei se tréce la Riu de mori, ace-
 sta satu in decursulu secliloru au fostu multiforme
 memorabile. —

Aici la beserica, carea anca e una din celea
 vechi cu inceputurile familiei Kendefiane de pe la
 sec. 14. — sau pastratu o scrisóre monumentala
 de la Sarmizegetusa, de marmóre; inse in anii tre-
 cuti redicundu familia Kendefi nisce siopuri si case
 o au stramutatu acolo, si o au claditu in pariéte de
 se póte ceti asia :

DIVO. VERO. PARTH. MAX FRATRI
 IMP. CAESARIS. M. AVRELI ANTONIN. AVG
 ARMENI. AC MEDIC. GERM. PARTHIC. MAX
 TRIBVNIC. POTESTATIS. XXVI. IMP. V. PP
 COSS. III. PROCOS.
 COLONIA VLPIA. TRAJANA. AVG. DAC.
 SARMIZEGETVSA.

NB. Seivert la Nr. 26 aduce aceasta cu varia-
 tiune ca pune „XXVII IMP. VII“, „COS III.
 PROCS“ si cu alta lasari de litere in cuvinte —
 ci eu o scriu dupa cumu o am cetitu pe parete
 in locu: nici schimositurile ce le pune la litera
 Z din cuventulu Sarmizegetusa eu nu leam vediutu
 pe monumente.

Acumu la numita beserica se afla numai alte
 doue petri monumentale de marmore albu, aduse
 de la monastirea din Coltiu, carele si de suntu nu-
 mai de pe la inceputulu secului a 16. — totusi ca
 se se pastrédie a loru memoria suntu demne de
 insemnatu:

1) e intreaga oblonga catu statura unui omu
 si pe o margine are acestu inscristu genuine luat
 in tóte trasurile lui (cu slove serbesci contrase ce
 nu se potu reprezenta acumu din lipsa asemeneloru
 slove. R.);

2) e unu fragmentu cu inscristulu (detto).

Deci acéstea dupa calcululu cresciunilor resar-
 iténi se vedu a fi petri monumentale puse — cea
 din taia la a. 1506 — si fragmentulu la a. 1505.

De la Riu de mori pe vale in susu se incépe
 comunitatea Suseni — si in capulu satulu din susu,
 la gura riului unde apuca intre murti in partea de
 catra resaritu se inaltia o stinca tiepisia inaltia
 ca de 100 pasi, pe acésta in culme, este asiedia
 vestita cetate din Coltiu ba anca o parte de turnu
 a tarii e cladita cu maiestrie pe o stinca esita
 spre resipitura ca si unu coltiu de rimatoriu.

Acésta cetate de catra resipitura in murii ei
 si turnurile ei este intreaga anca necrepata; eara
 turnulu intrarei e resipitu — si casele ce au fostu
 lipite de cetate pentru sustinerea animalelor ha-
 male, si a serviloru. —

Forma ei au fostu „plus minus“ triangularia
 si casele din fiecare unghiu au fostu duplicate si
 cu doue catturi si impreunate la unu turnu mai
 inaltu ce se redica preste celea lalte cladituri, pa-
 retii caseloru suntu intregi si arata ca abia au
 trecut unu seculu de candu nu mai este locuitoriu
 intrinsa.

La acésta cetate duce o cale ce se véde a ave
 inceputulu ei de la drumulu Traianu unde la
 Ostrovu au trecut „apa mare“ si prin hotarele
 sateloru „Valea Delsii“ si Riul de mori asia se
 redica pe o culme pedisia de dealu, in catu fara
 suire grea se póte ajunge cu carulu la cetate si
 acum — eara la cetate intre casele lipite de for-
 tareatia au fostu porta si de la acésta din colo in
 dosulu muntelui in privire de la cetate spre ost-
 sud in pietra fatia cu fundulu vaii afandu in munte
 e taieta cale de caru in linia cu inceputurile apei
 convergente; — aici drumulu tréce apa si apuca pe
 fatia celuia laltu bratiu de munte si se sue de
 asupra pe culme, — eara pe culme sierpuésce —
 si dupa spusa omeniloru se intorce pe dupa pisculu
 Retezatului si de acolo pe culmea muntiloru trage
 la verfulu muntelui „Oslea“ — de pe carele se
 pogore in Romania — mica la monastirea Tismana.

Eara in cetate nu este nici o capalna, dupa
 cumu scrie Kóvári Lászlo in cartea sa „Erdély
 Regiségei“ edata in a. trecutulu la Peste pag. 165.

Ci monastirea din Coltiu e de la cetate catra
 apusu fatia cu acea preste apa „Riu de mori“ tocma
 la gura apei sub polele bratiului de munte celuia
 laltu pe o redicatura ca de 20 picioare de la apa. —

Si sub stranca cetatii la pole pe siesu fatia
 cu monastirea preste apa de catra resaritu suntu
 ruinele caseloru monastirei. — (Va urma.)

LA MORTEA PARINTELUI.

Anni trei suntu o parinte! candu diua cea fatale
 Candu Parcele funeste taiara firul teu;
 D'atuncea sufletielumi din maginile sale
 Nu, n'a sters nici odata alu teu tipu, santul meu!
 Din Lete bendu o spunemi: uitat'ai asta lume?
 Creatu-ti ai Elisiu, seu orcu ti ai preparatu?
 D'atunci insciintiare nu mi dete nici unu nume;
 D'atunci nici in secrete nu ne amu imbratiosiatu!
 Séu omulu e tierina, si aerulu candu esse
 Se reslatiesce 'n sfera de unde l'am primitu,
 Si dopo mórte n'are nemica se si mai lese
 Decatu o suvenire, ca candva a' traitu? —
 Nu, nu! mai este o lume, mai este-o 'mperatia:
 In care ecaretatea, respata nu lipsescu;
 Numi iarta mintea a crede, ca totu asia se fia;
 Candu reii se inaltia, si dreptii patimescu. —

10. Decem. 1851.

UNŢ DOKUMENTŢ

pentru limba română din an. 1842. *)

О томнеалъ де рѣшине ши о леџе недрѣптѣ

Pactum turpe est ipso jure nullum.

Jus semper quaesitum est aequabile,
neque enim aliter esset jus.

(Cic. de off. II. 12.)

О томнеалъ де рѣшине (pactum turpe) се проиентеаџ акѣм љн веакѣл ал 19., *) каре о с'о факѣ џн нопор десуре о парте, кѣ алѣл, ва (si diis placet) ши кѣ маї мѣлте попоарѣ десуре алѣ парте; адекѣ о сеамѣ де џнѣрѣ дѣн пласа чеа повѣле, каре totdeodatѣ се сокоменте ши чеа маї кѣлтѣватѣ ла мѣнте, ла иштѣ ши ла гѣст, кѣпо-скѣнд кѣ мѣнте лор чеа лѣминатѣ, кѣ ар фѣ време ва ка сѣ се маї џнѣрезе ши стареа челѣлалте пласе де џменѣ че се зѣче проастѣ, аѣ ши иштѣ дестѣл де вѣнѣ а се плека спре љнфѣицареа асѣѣ-фелѣс де џнѣраре, аѣ љнсѣ ми џн гѣст преаде-шенџат а преѣнде, ка дакѣ воѣск ромѣниї а довьндѣ џнѣраре ши дрептѣрѣ четѣџене дѣн граѣа џнѣрѣлор новѣлѣ, сѣ се џнѣрѣаскѣ ши еї (conditio sine qua non), адекѣ сѣ се ланеде де лимба ромѣнеаскѣ не љнчетѣшор, ши сѣ прѣимѣаскѣ не чеа џнѣреаскѣ, апої кѣ време вор фѣ ромѣниї четѣ-џенѣ, фѣи аї патриѣ, џнѣрраѣ, кѣлтѣваѣ, ферѣчѣдѣ!“ ачеастѣ кѣџетаре аѣ пѣтрѣне пѣнѣ ши љн каса леџеаферѣлор (Legifer, legislator), љн акѣрор тѣнѣ сѣнт кѣѣле ферѣчѣрѣ ши ал е неферѣчѣрѣ попоа-релор Транссѣлване, ши контопѣреа попоарелор аче-сѣѣ маре Прѣнѣнат нѣ ва фѣ кѣџетаре гоалѣ де

*) Ачестѣ документѣ де маре љнсетѣнтате лѣѣ прѣимѣрѣм прѣн ѣнѣтатеа Дѣлѣ III. Иоан Драгомирѣ. Елѣ се конѣссе љн Блажѣс ка протестѣ ла љнчеркѣрѣле ѣлтраѣстѣче маѣаре деа деапаѣоналѣса наѣѣнеа романѣ. — Наремѣсе кѣ ачестѣ док-ументѣ љнкѣ н'а ештѣ љн тѣнарѣ пѣнѣ акѣм, кѣ тѣте кѣ акѣм нѣ не фаче тревѣнѣде де асѣѣлѣс де довѣлѣ —, де џрѣ че лимба нѣстѣрѣ нѣ маї е љн перѣкѣлѣлѣ ачела каре і аменѣнда љн апої ачѣи фаталѣ аѣлѣндѣсе акѣм љн ѣнѣлѣ сѣѣ дрептѣ деа се пѣтѣ десволта сѣѣ љн. Счетѣрѣ аѣ Австрѣѣ; тотѣшѣ пентрѣ ка сѣ рѣшѣнѣ неѣтатѣ љнѣтѣѣреа амѣре а ромѣнѣлѣ кѣтрѣ лимба са пѣнѣ ши љн тѣнѣшѣ скѣлѣвѣе ши аї декѣрѣндѣ апѣсѣе тѣ-рѣнѣ, лѣѣ пѣлѣкѣнѣшѣ ши не ачестѣ, ка не вѣѣ документѣ векиѣ, сѣнѣрѣѣ нѣмаї не сокотеала истѣрѣѣ, ши пентрѣ меѣѣселе лѣи аргѣментѣ. Тотѣ о датѣ аватенѣш мѣнтеа тѣтѣлорѣ чѣтѣлорѣлорѣ дела џрѣ че сѣнѣѣрѣ постѣтѣе че нѣ маї потѣ авѣ докѣ. — Р

**) Bezѣ асарѣ де фѣиле пѣлѣче маї кѣ сеамѣ планѣ де зрѣарѣс проѣнтат де Fogarasѣ Р (ора?) János џнѣрѣлѣ? Erd. Hirad. Nr. 19 1842, pag. 116, 7 §.

ачѣ љнаѣнѣге, чѣ љнскѣрт сѣ се пѣнѣ љн лѣкѣраре прѣн леџе.

Сѣ се топиаскѣ ѣар гоате лимбиле Ардеалѣлѣ љн кѣлдареа чеа политѣкѣ а репантерѣ џнѣрѣштѣ кѣм се топеск воїї ла заханалеле Ромѣнѣѣ, ка дѣн гоате сѣ се паскѣ нѣмаї о лимбѣ, чеа џнѣреаскѣ, ка де ачѣ љнаѣнѣге пѣнѣ ва ста лѣтеа, љн тѣрѣлѣ рѣле ши не дрѣмѣрѣле Ардеалѣлѣ, ши љн џрѣ че лок пѣлѣк, сѣ нѣ се маї аѣѣ: вѣнѣ зѣва, фрате, љнкѣ нѣчѣ, guten Morgen, Bruder, чѣ нѣмаї jo napot, földi; аѣрѣсѣте сѣ фѣе мамеле, каре вор љндрѣзнѣ а кѣма де ачѣ љнаѣнѣге не фѣи сѣѣ зѣкѣлѣлѣ: Фѣтѣл мѣѣ! Ёнеле ка ачестѣ сѣ се жѣѣече ка нѣште љнпрѣнѣтоаре але ферѣчѣрѣ прѣнѣлор сѣѣ, ши чѣѣ че аѣ авѣт непорѣчѣре а фѣ аплекаѣи ши крескѣѣ де матѣ романѣ, кѣ зрѣ сѣшѣ адѣкѣ аминте де маїкѣ са, кѣче ѣаз љнѣѣѣат а ворѣ љнтрѣо лимбѣ, дела каре атернѣ тоатѣ неферѣчѣтатеа лор де акѣм ши чеа вѣитоаре, пентрѣ че нѣ ѣштѣл дат прѣнѣкѣѣи ла лимба џнѣрѣаскѣ, ши дакѣ нѣ алтѣмѣнтреле, ва-тѣр кѣ фѣрка сѣѣ фѣе ѣнѣтѣ аколо пѣнѣ ѣштѣр фѣ кѣштѣгат ачел odor де аѣтѣа ферѣчѣре адѣкѣторѣс, кѣ ѣатѣ с'аѣ арѣтат о стеа мѣнѣнатѣ (stella mira-bilis) не черѣлѣ чел политѣк ал џнгарѣѣ ши ал Ар-деалѣлѣ, каре сѣнѣе маѣлор, кѣ Ардеалѣлѣ нѣ ва фѣе таре ши ферѣче нѣнѣ кѣнд нѣ се вор џнѣрѣ тоѣѣ, адекѣ пѣнѣ че нѣ се вор лѣпѣѣа тоѣѣ де неамѣл лор, де лимба, де наѣѣоналѣтатеа, ши прѣн зрѣтаре ши де конѣтѣнѣнда вреднѣчѣѣе сае чеї оме-нешѣтѣ, нѣмаї атѣнѣчѣ о сѣ фѣе ѣара таре ши попоа-рѣле ферѣчѣге дакѣ ле вор тѣтѣлѣи ачестѣ тоате! Ши чѣне е маѣл ачел весѣт, каре аѣ вѣзѣт дѣн-тѣлѣ ачестѣ стеа мѣнѣнатѣ че се зѣче контопѣре, ка сѣѣ рѣѣкѣм монѣмент де окарѣ вечнѣкѣ, ши сѣѣ скрѣѣм нѣтеле љн картеа неѣзрѣрѣи алѣтѣреа кѣ Ерострат, кѣ ачестѣ аѣ аѣрѣнѣс вѣсерѣка Dianeї, ши нѣшѣлѣ кѣштѣгат нѣште неѣзрѣторѣс, еарѣ ачела е маї вреднѣк де неѣзрѣре, кѣ аре де гѣнд сѣ топиаскѣ не џре кѣте наѣѣоналѣтѣѣѣ поате кѣ љн-трѣ чѣнѣтеа лѣи Armanjos с. Urdung *), кѣ Дѣм неѣезѣла чел адеѣѣрат о жерѣтѣѣ ка ачестѣа негрѣнѣт кѣ нѣ воѣешѣте — тотѣшѣ сѣ нѣ не топиаскѣ љнкѣ нѣѣнѣнтѣл, чѣ дакѣ о сѣ фѣи тотѣшѣ осѣнѣдѣѣи фѣрѣ а фѣе аскѣлѣтаѣѣ, фѣе не љнкаї ертат а ѣѣа љнкѣ кѣ лакрѣтѣи де тоарте кѣштѣрѣле ачеле неѣѣлѣѣѣмѣ-тоаре ши неѣлѣѣѣѣѣѣѣ а прѣѣѣи мерѣтеле челе

*) Zesl, љн каре крѣдеа џнѣрѣи кѣнд аѣ венѣт дѣн Асѣа ка пѣгѣнѣ. Wachsmuth Europ. Sitteng. 2, 26.

адевърате, каре стрътошиї пострїи ѓи тимп де паче леаѣ вдат къ свдорїле сале, ши ѓи тимп де рьсвоїз къ сьпцеле, че леаѣ вьрсат пентрѣ азор апьраре, deenice ши нобь рьгаз, прекьт е леде асе да фькьторїкьлї де реле кондепнат ла тоарте, ка съ не традем сеата, че фьрѣделеце ам фькьт, ка съ нѣ фїт вреднїчї а маї фї нѣмьрадї ѓнтре попоарьле челе пеншьрате але пьтнїгьлї, еар пьпъ че не вом траде пої сеатъ, чеї че вор съ не топїаскъ, факъ ши казанеле, адвне матерїеа тревзїноасъ ла ачел прочес хемїк ал топїрїї, рьдїче алтареле, не каре о съ се арѣ ачеа жертфѣ їдолаескъ, ши апої descьтезесе de мїросьл жертфѣї сале, ши кьнд не вор тьнка лїмва съ се вькьре къ нѣ свнт къ нїмїка маї де жос ка стрътошиї лор, карїї тьнка нїмеле ѓменїлор ѓи лок де леак *), мї съ арате, къ веакъл ал 19. нѣ е къ нїмїка маї вьн, нїчї маї пайнте декът ал 9 Аша, пьпъ авет рьгаз съ черкъм маї де амьрвнтъл, ѓре аѣ дрепт зпгьрїї а не жертфѣї лїмва, ши націоналїтатеа ла ачел перьшїнат їдол Armanuos, че се зїче ши egoїem, съ алътърьм дорїнда лор чеа сангвїнїкъ къ ледеа дрептълїї, а моралїтѣїї, а ѓделенчїзнїї ши а прьдѣлїї чеїї окьртвїгоаре де статърї, ка съ нѣгем жьздека, де свнтем ѓндеторацїї а рьспнѣде ѓре кьнд дорїндеї ачелїїта Нѣ се потрївеште

1) къ ледеа дрептълїї; къ ачесага спъне ѓнведерат, кьткъ фїешкаре ѓм саѣ попор ка фїїндеъ кьвьнтъгоаре аре дрепт де а трїї ѓи лъмеа аста, мї де а се цїнеа ка о персоанъ (jus subsistentiae personalis), де аїнї мїшка пьтерїле тръпештї, тьнїле ши нїчоареле ка съ ши кьштїде чева авере дїн афарь, ши пьтерїле свфлетештї, ѓдделесьл, кьвьнтъл ш. а., ка съ ши кьштїде авере дїн лонтрѣ: кьвоштїнде де тог фелїлѣ ѓи штїїнде, ѓи арте, ѓи лїмвї стреїне ши а маїкъ са (jus libertatis personalis), ши дрептърїле ачесте нѣ се кад маї таре зьїа ка алтѣїа, зьїї попор маї тьлѣт де кьт алтѣїа, чї тодї ѓменїї ши тоате попоарьле ѓи ачестъ прївїндеъ свнт ѓи токина, ши зьїл ка алтѣл, кьчї дїн ѓченѣт тодї свнт асеменеа, ши нїчї зьїл н'аре прївїленїз авчїде не алтѣл саѣ ал ѓнпедека ѓи словодь лъкрареа ферїчїрїї сале потрївїгъ къ ледеа (jus aequalitatis personalis); ши дакъ аѣ асемїне дрепт тоате попоарьле ѓи прївїнда ачеста, дерегьторїїле лор ѓнкъ тревъе съ фїе асемене, аша фїешкаре е ѓндеторат прїн ледеа дрептълїї а да паче алтѣїа нѣ нѣмаї

ка съ трьїаскъ пьпъ кьнд ѓи ва лъса фїреа, дар ка съ ши лъкре словод ѓи сфера дрептърїлор сале спре аїшї кьштїга чева авере, фьрѣ де каре саѣ н'ар пьтеа трїї де лок, саѣ ар дьче о вїеацъ маї тьлѣт довїточескъ декът ѓменїаскъ. Дїнтре спїцеле аверїї челе тьлѣт фелїзрїте нѣмаї лїмва вом съ о лътм ачї ла черкаре ѓи кьт е о авере дїн лонтрѣ стрѣнс легатъ къ персоналїтатеа фїеште-кьрѣї ом, ши къ націоналїтатеа фїештекьрѣї попор. Адекъ фьрѣ де пьтере кьвьнтъгоаре ѓмъл ар фї нѣмаї довїток, ши фьрѣ лїмвѣ маї ка довїток, пьтереа кьвьнтъгоаре, каре фаче тоате планърїле де кьлтърѣ, ар рьтнїлеа тотдеазна ка ѓнкременїгъ де н'ар фї лїмва, прїн лїмвѣ се ѓнтрѣнеазъ кьвьнтъл ѓменескъ, ши се аратъ ѓи лъте ка съ повъцъїаскъ пре ѓменї кьтърѣ ѓналта лор кїетаре, ши алтїнтреле фоарте недеплїнїт с'ар арьта ѓи лъмеа аста ѓнтре ѓменї; кьт де пьдїне лецїї ар фї вїне рьспїкате де н'ар фї лїмва, ши кьте черте, тьр-вьрърї, ва ши рьстърнърї де соціетъцїї нїчї ши тарї, знде нѣ домпескъ лецїї дрепте ши вїне рьспїкате! Прїн лїмвѣ се ѓннѣртъшескъ штїїнде, ѓи флорескъ артеле ши се лъдескъ, се десконере ѓменїлор релїѣзнеа, ши статърїле фьрѣ арте ши штїїнде ар фї нѣмаї ка нїште арворї фьлцерадїї ши зьсацїї фьрѣ вїеацъ ши фьртседе, еар фьрѣ моралїтате ши релїѣосїтате нїчї н'ар фї соціетъцїї ѓменештї, чї нѣмаї нїште адьнътърї де нїште фїїнде ѓнфїкошате. Адевърат къ ши рьѣ ѓнкъ се поате фолосї ѓмъл къ лїмва, дар чїне ар зїче къ пентрѣ ачееа е реа, аѣ доарь пьтерїле свфлетештї ши тръпештї свнт реле, пентрѣкъ зпїї рьѣ ле ѓнтревзїдеазъ? Съ нѣ фїе. Лїмва е аверееа чеа маї скьтнїъ а ѓмълї нестрїкат ши а попорълїї леко-рвнт, ши зп ѓдор атът де прецъїт, кьт доарь ши асгьзї ѓнкъ маї свнт токма ши ѓменї ѓнвѣцацїї, карїї кред къ нїчї н'аѣ фост ѓменїї ѓи старе а о афла де пьтереа са, чї къ Dzeѣ їаз ѓнвѣдат не-нїжлочїт кьт ѓнвѣцъ там не вьїатъл съз ши даскалъл не ѓнвѣцъчеїї съї; де чї легьтърѣ ѓнтре персоанъ ши ѓнтре лїмва са е фоарте стрѣнс, къ персонлїтатеа е ѓнтемеїатъ не кьвьнт, ачеста е невъзът, ши лїмва е ѓнфьцѣошеторїлѣ чел дїн-афарь алѣ невъзътълїї кьвьнт, ши чїне ар ѓндрьзнї съ зїкъ, къ ѓменїї н'аѣ авът дрепт де а ѓнвѣца съ ворвїаскъ їшї къ ар фї маї вїне съ фїе нѣдїї? Ла атъта патъралїгате нїчї ѓнсьнїї Рьссо н'аѣ врѣт съ дьккъ пре ѓменїї съї, ши зп тїран ка ачела ѓнпедекьторїз де кьлтърѣ, де ар фї ом алтїн-треле, ар фї вїноват фьрѣделецїї вьтѣмате

*) Regino abbas monast. Priim, et Ann. Metens. a. 889 corda hominum velut pro remedio devorant.

nimī (crimen laesae humanitatis), къ omenimea пз поате рѣспнде кіемърїї сале фъръ де кълтъръ, шї кълтѣра е дитемеїетъ не лїмбъ. Къ кѣт е маї кълтїватъ лїмва брекърїї попор, къ атъта е маї кълтїват шї попорѣл, лїмва е тѣсѣра шї мїжло-чїреа кълтѣреї, дн лїмбъ е зѣгрѣнїтъ форта кѣ-дегърїї шї а сїмдїрїї, дорїндеѣе шї плекърїле, афектеле шї патїмеле лїї, не дѣса е дитемеїат карактерѣл мї націоналїтатеа лїї; дакъ шїаѣ пер-дѣт лїмва брекере попор, шїаѣ пердѣт deodать карактерѣл, шї націоналїтатеа са, зїва ка ачела пз маї аре чїнсте днїнїтеа попоарелор, чї е тѣтѣ-пор ка зп обїект де ватжокъръ, не каре ка пре зп псїтак зп попор асгъзї дн фаче съ ворвїаскъ аша, тѣне вїне алт попор шїл фаче съ ворвїаскъ алт-мїнтрелеа.

Съ не днгоарчет акѣм ла обїектѣл черкърїї поастре, шї авънд днїнїтеа окїлор деспре о парте ікоана персоналїтѣдїї, фъръ де каре бїнїнї п'ар фї бїнїнї чї пѣмаї довїтоаче, шї а сѣспїтїелор дрепгѣрї фїрешгї дн трѣса рѣдѣчїнате, фъръ де каре бїненї пѣшїар пѣтеа дїнеа оменїмеа, еар деспре алт парте вїтѣндѣне ла ромънї, съ дн-трѣвѣм: бре есте чїнева пз пѣмаї дн тоатъ Мо-нархїа Австрїеї, дар шї дн чеаалалт лѣте, каре аѣ азгїт чева деспре ромънї, шї съ се дндоїаскъ деспре а лор персоналїтате оменеаскъ? Нічї есте, нічї аѣ фост вреодать. Адеврѣт, къ къ Бнргрїї с'аѣ днпгъмплат асфелїѣ чевашї дн тїмѣрїле вѣтрѣне, къ знргрїї кѣнд аѣ венїт дн пѣрдїле поастре дїн Скїгїа, прїн але лор днкѣрѣрї варваре аша аѣ фост спїтѣнтат не тоате попоарѣле, дн-кѣт дї сокотїа а фї пѣлѣчї пз бїненї, шї зп епїскоп дїн Würzburg зїчеа къ сѣнт Гог шї Магор, ш; бїненї крѣдеа, къ прѣдпсѣтнеазъ дн скѣрт фїї тоареа перїре а лѣмїї*); негрешїт къ еї ера бїненї, пз пѣлѣчї, чї фїїнд днкѣ варварї, нічї рекѣпошїтеа дрепгѣрїле алтор попоарѣл, нічї воїа але респекта. Деспре ромънї днкѣ нічї дн тїмѣрїле ачеле дн-тѣнекате п'аѣ зїс нїмене къ ар фї пѣлѣчї (прекѣм днадїне нічї се поате зїче зпа ка ачѣеа деспре нїмене, каре аре одать фїгъръ шї фадѣ бїненїаскъ, шї днгокѣїре спре знанїтате), чї іаѣ дїнѣт а фї бїненї ка шї асгъзї шї персоане; чїне ар дндрѣзнї дар а зїче, къ п'аѣ авт дрепг а днвѣдѣа шї ашїл фаче лїмва, каре о ворвѣск асгъзї романїї чеї дїн Бнгарїа, ченгї дїн Ардеал, Романїї шї Молдороманїї

атѣт де не о потрївѣ, кът нічї се поате зїче къ ар фї днпѣрдїгъ дн діалекте, чї е пѣмаї зпа шї ачѣеашї, каре дї леагъ не тоцї ачешгїа къ о ле-гѣтѣрѣ дѣлче фрѣдеаскъ, шї дї зненїте днтре о фамїліе, каре тотдеазпа къ фалъ повїле с'аѣ пѣмїт не сїне романѣ. Къ дрепгѣ остенеалл шїаѣ кѣ-пїтїгат дар ромънїї ачѣастъ авере прецѣвїтъ. Бн-гърѣл пз поате зїче кѣтрѣ ромън: тѣ ентї іовацѣл теѣ, шї тоатъ авереа та е атеа, ашадар шї лїмва, кѣнд воїѣ вѣреа те поч десѣрѣка де тоате. Мѣдѣ-шїтѣ черїлѣлї! къ асгъзї пз маї поате прїнде рѣ-дѣчїнї о аша сїстемѣ терорїстїкѣ, деспре о парте къ пз тоцї ромънїї Ардеалелїї сѣнт іовацї — къ рѣтѣнїї днкѣ аѣ о пласѣ поенеаскъ, шї зпа повїле, каре днїнїтеа лецїї сѣнт де о потрївѣ къ Бн-гърїї дїн ачелешї пласѣ днспшї дѣпъ леѣеа цѣрїї; апої попорѣл ромънѣск пѣ стѣ пѣмаї дїн пласѣ неповїалїлор, чї попїї, повїалїї, шї неповїалїї ромънїї днлоалт фак не попорѣл ромънѣск, каре чел пѣдїн дн прївїндѣа лїмвїї пз ѣ маї де жос ка чел знргѣ-реск дн шїрѣл чел костополїтїк ал попоарѣлор, шї дн шїрѣл попоарѣлор Монархїеї австрїаѣче пз се дїне маї мїк декѣт чел знргѣреск нічї къ кре-дїндѣа кѣтрѣ днпѣратѣл, нічї къ мерїтеле кѣтрѣ патрїе — деспре алт парте нічї кїар асѣпра іовацїлор п'аѣ Бнргрїї дрепг непѣрдїнїт (jus illi-mitatum) каре с'ар днгїнде пѣлѣ аколо, ка съ поатъ десѣне дѣпъ пѣлѣчере кїар шї деспре лїмва лор, къчї вѣ пот съ зїкѣ дн прївїндѣа лїмвїї, че с'ар пѣтеа зїче доарѣ дн прївїндѣа алтеї аверї дѣпъ брекере теорїе жрїдїкѣ дїн веакѣрїле варваре, кѣткъ ромънїї ар фї фѣдїт дїн вразда домнеаскъ ла скоалл шї ар фї днвѣдѣат аколо лїмва ромъ-неаскъ, къ скоала лїмвїї ромънѣнїтї пѣлѣ днїнїте ка де 87 де апї аѣ фост маї къ сеатѣ пѣмаї наса пѣрїнїтеаскъ шї враѣтеле маїчелор романе. Стрѣ-тошїї пѣстрїї романїї, дела карїї ам прїїмїт дрепг моштенїре ачѣастъ авере скѣтнїѣ, не аѣ лѣсат къ лїмбъ де тоарте, ка маїчеле романе съ фїе тот-деазпа даскалїї чеї дїнѣлїз аї лїмвїї ачѣестѣа, пен-трѣ ка аша съ о ізвїаскъ тотдеазпа фїекере ромън адеврѣт, кѣм ізвѣште не маїкѣса; съ авѣт грїже де еа шї съ о кълтївѣм, къ пре дѣса е дїте-меїат карактерѣл, шї націоналїтатеа поастрѣ, стрїне е легагъ еа къ сѣфлетѣл пострѣ, къ релї-дїзнеа шї къ тот че авѣт маї сѣнїг шї маї предѣїт дн лѣтеа аста, дн трѣса ка днтр'о вїстїерїе авѣт депѣсе атѣтеа дѣлчї адѣчѣрї амїнїте, дн кът маї кѣрѣнд дншї вор зїта пасѣрїле сворѣл сѣѣ декѣт съ се штеаргъ знеле ка ачеле дїн іїнїа романїлор;

ші преагрозав с'ар дншела, орї чїне ар пѣтрі дн шїентя съ ача пѣрере, къ ромънїї п'ащ sentiment пентрѣ чїнстеа, характеря, шї націоналітатеа са. Адевѣрат къ де ащ сѣферїт реле врежн попор дїн Ардеал, ромънїї кіар ащ шї градзат дн скоала рѣдѣрїї. — Фѣкѣт'ащ дрѣмѣрїе шї еї ащ ферїт подѣрїе, шї ащ тревѣт съ пльтіаскъ пентрѣ тречере, лѣкрат'ащ кѣмпѣрїе шї деаѣрїе домпешті, шї нічі тѣнкаре п'ащ довѣндіт. Фечорїї лор ащ фост остащї, шї пѣрїедїї ащ контрївїт, ка еї съ се поатѣ депрїнде дн арте пентрѣ патріе; мілігат'ащ къ леафа са, върсатънїащ шї сѣцеле пентрѣ патріе шї тотѣнї о леѣе зіче къ ромънїї нѣ свїт адевѣрадїї патрїодїї, чї пѣтаї сѣферїдїї с. толерадїї кам аша ка цїганїї, карїї дѣмѣл къ кортѣрїе дн спате дїнтр'їн лок днтр'алтѣя; — сѣферїт'ащ, шї ащ фѣкѣт пѣлте пентрѣ патріе, шї вор фаче, къ аша порѣчесе сѣпнтеле даторїндѣ, дар тоате сѣферїндеае ачеле къ їащ пѣтѣт фаче а'шї зїга къ свїт стрѣнеподїї романїлор; трѣїеште днкъ попорѣл роман, шї ва трїї пѣлѣ ва трїї лїмба романѣ дн гѣра лѣї, шї їзѣрїе еї дн їніма лѣї, шї колопїїе лѣї Траїан нѣ dort, чї с'ащ депнтентат спре кѣноштїндѣ, кѣмкъ еле днкъ свїт кіемате ла о кѣлѣрѣ маї дналѣтѣ оменеаскъ, дн каре нѣтаї прїп ажѣторїѣл лїмбеї матерне пот фаче пашї сїгѣрї. Аша, прекъм днгѣрїї дакъ шїар лѣнѣда лїмба, п'ар фї попорѣл ачел стравѣн, каре свїт акѣм; аша нічі ромънїї п'ар фї попор дн асемене днтемїларе, чї нѣтаї о лѣнѣдѣтѣрѣ де оменї, не карїї еар нѣгеа днтревїндѣ орї чїне ла орї че фѣрѣделецїї; ачааста днсъ нѣ о вор фаче ромънїї, къчї свїт днвїншї фоарте, кѣмкъ прекъм ащ дрент днгѣрїї ла лїмба лор чеа знѣреаскъ, аша ащ шї ромънїї ла а лор чеа ромънеаскъ, къ ромънїї днкъ свїт оменї; прекъм їзѣск днгѣрїї не а лор, їзѣск шї ромънїї не а са, къ ромънїї днкъ штії їзѣї; прекъм кред днгѣрїї къ чїнстеа шї націоналітатеа лор е днтемїлетѣ не лїмѣ, аша кред шї ромънїї десуре а лор, къ шї ромънїї днкъ свїт попор с. падіе; прекъм с'ар вѣгѣма фоарте таре днгѣрїї де ар кѣтеза чїнева а ле аменїнда перїреа лїмбеї шї а націоналітѣдїї, токма аша се ватѣтѣ шї ромънїї, къ ромънїї днкъ ащ сїндїре; шї прїп зрѣтаре прекъм ащ днгѣрїї даторїндѣ а'шї анѣра лїмба шї націоналітатеа са, токма

аша ащ шї ромънїї стрїнѣсѣ деторїе а'шї анѣра не аса лїмѣ шї націоналітате, дн прїчїнѣ къ прекъм свїт асемене дрентѣрїе атѣндѣрор попоарелор дн прївїнда лїмбеї шї а націоналітѣдїї, аша свїт шї дерегѣторїїе лор асемїне; шї кѣм ар пѣтѣ прегїнде днгѣрїї сѣї рекъноаскъ де падіе алте падії, дакъ п'ар вої сѣ рекъноаскъ шї еї а алтора націоналітате? Дн ачесте се кѣноаште днведерат

а) кѣмкъ фїештекаре попор, аша дар шї ромънїї кіар аша дрент ащ ла лїмѣ шї ла націоналітате, ка шї ла віеадѣ, пентрѣ ачееа кіар аша тревѣе сѣ'шї анере лїмба ка шї віеада;

б) чеа че аменїндеазѣ перїре лїмбеї шї націоналітѣдїї, аменїндеазѣ вѣгѣтаре оменїметї днсешї, каре фѣрѣ де лїмѣ нѣ се поате кѣлїва; аша

с) дрентѣ лїмбеї шї ал націоналітѣдїї нѣ се поате днстрїїна прїп томеналѣ пентрѣ довѣндіреа алтор дрентѣрїї, шї о томнеалѣ ка ачееа ар фї о томнеалѣ де рѣшїне, каре нѣтаї днтре чеї де нїміка с'ащ обїчнѣт а се фаче; астфелїѣ де контракт дар ар фї спре печїнсте атѣт попорѣлѣї, че шїар вїнде лїмба шї націоналітатеа, кът шї кѣмпѣрѣторїѣлѣї; еар де л'ар сїлі прїп леѣе, ачееа п'ар фї дреанѣт; шї дакъ нѣ е дреанѣт, кѣм поате сѣ се потрївеаскъ.

(Ва зрѣма.)

О О Ф Т А Р Е.

Ах! віїадѣ трекѣтѣ

Кѣт' де дѣлче мї фѣшї шї'н пост

Де шї темїїдїї нѣтаї

Сперїнде дешїерте ащ фост.

Ах! тѣ дѣлче віїадѣ

Кѣт де скѣрт аї маї цїнѣт.

Оре се ва 'нторче еарѣшї

Ачееа — каре а трекѣт?

Еа се ва 'нторче еарѣ

Кѣ кѣнѣл де фїнік,

Ка сѣ факѣ ферїчїт

Не върватѣл статорпїк.

Дела Марѣїні, 26. Септ. 1853

Бюїереанѣ.